

927. Omdat de globale reserve van de kinderen de abstracte reserve van de langstlevende echtgeno(o)t(e) niet moet dragen,²⁷⁰⁶ betekent dit dat de ontferde langstlevende geen intestaat- vruchtgebruik kan uitoefenen op de aanwezige nalatenschapsgoederen die in de globale reserve van de kinderen vallen. Voor de praktijk is dit een zeer vervelend gegeven. Als de langstlevende echtgeno(o)t(e) immers niet expliciet ontferd werd, kan het pas jaren na het openvallen van de nalatenschap duidelijk worden dat diens abstracte reserve geschonden is. Gedurende al die jaren kan die langstlevende echtgeno(o)t(e) dan – mogelijk te goeder trouw – onterecht het vruchtgebruik op die nalatenschapsgoederen genoten hebben, wat aanleiding kan geven tot een vordering ingevolge ongerechtvaardigde verrijking.²⁷⁰⁷

Neem bijvoorbeeld het geval waarin kunstenaar Mark onder scheiding van goederen getrouwd was met Veronique, en uit een eerdere relatie twee kinderen had, Kenny en Kelly. Hoewel hij gedurende twintig jaar lang geen contact meer had met hen, heeft Mark nooit een testament opgesteld om hen te onterven. Bij zijn overlijden laat hij enkel banktegoeden na, in totaal €10.000.

*Doordat Kenny, Kelly en Veronique van Mark vervreemd waren, menen zij dat hij vrij berooid gestorven is. Conform hun intestaat-erfdeel bereiken Kenny, Kelly en Veronique het akkoord dat aan de 68-jarige Veronique een bedrag €2300 wordt uitbetaald, waardoor Kelly en Kenny elk €3850 van de banktegoeden ontvangen.*²⁷⁰⁸

Vier jaar later praat Marks zus haar mond voorbij. Zij vertelt dat Mark op zijn sterfdag een waardevol kunstwerk in volle eigendom aan zijn latpartner Zita geschenken had.

Eenmaal de rekenboedel is samengesteld, blijkt dat deze een omvang heeft van €500.000, namelijk de optelsom van de aanwezige goederen (bankrekening van €10.000) en de schenking aan Zita (kunstwerk van €490.000). De globale reserve van kinderen Kenny en Kelly bedraagt aldus €250.000 in volle eigendom,²⁷⁰⁹ waardoor het beschikbaar deel eveneens €250.000 beslaat.

Wanneer de twee kinderen de schenking aan Zita aanrekenen op het beschikbaar deel, blijkt dat deze het beschikbaar deel voor €240.000 heeft overschreden.²⁷¹⁰ Zij vorderen bijgevolg de inkorting, die Zita voldoet door een bedrag van €120.000 aan elk van kinderen te betalen.

Nu aan het licht gekomen is dat ook zij ontferd werd, gaat echtgenote Veronique eveneens over tot de inkorting. Op basis van de rekenboedel blijkt dat haar abstracte reserve uit €250.000 in vruchtgebruik bestaat.²⁷¹¹ Omdat de abstracte reserve van Veronique volledig door het beschikbaar deel moet worden gedragen, bedraagt haar inkortingsvordering tegen Zita €250.000 in

2706 Een aparte regeling werd voorzien voor het geval dat de individuele reserve van een of meerdere kinderen wel de concrete reserve moet dragen, ingevolge de verdeling van de nalatenschap: art. 4.75, §2 en §4 BW (*supra*, randnummer 716).

2707 Art. 5:135 BW.

2708 Door haar leeftijd wordt Veronique's vruchtgebruik aan 23% gekapitaliseerd. De blote eigendom van de kinderen wordt bijgevolg gekapitaliseerd aan 77%, zodat ze samen recht hebben op €7700, ofwel €3850 elk.

2709 Doordat Veronique beperkt is tot haar abstracte reserve is artikel 4.146, §2, 2° BW van toepassing. Dit betekent dat haar reservatair vruchtgebruik prioritair en exclusief door het beschikbaar deel wordt gedragen. Hierdoor bestaat de globale reserve van de twee kinderen uit volle eigendom.

2710 €250.000 (beschikbaar deel) - €490.000 (kunstwerk) = - €240.000.

2711 De voormalige gezinswoning is een eigen goed van Veronique, waardoor zij geen beroep kan doen en ook niet hoeft te doen op de concrete reserve.

vruchtgebruik. Aangezien Veronique 68 jaar oud was toen Mark stierf, gaat het om een gekapitaliseerde waarde van €57.500 die Zita aan Veronique moet uitbetalen.

	Reserve	Beschikbaar deel	Totaal
Kinderen Kenny en Kelly	€10.000 banktegoeden Inkortingsvergoeding: €240.000		€250.000
Weduwe Veronique		€250.000 VG	Gekapitaliseerde waarde: €57.500 ²⁷¹²
Latpartner Zita		Behoudt kunstwerk in natura, maar betaalt inkortingsvergoedingen ten belope van €240.000 in volle eigendom en €250.000 in vruchtgebruik. Zita houdt dus de waarde van €250.000 in blote eigendom over	€490.000 - €240.000 (inkortingsvordering van kinderen) - € 57.500 (inkortingsvordering van de weduwe) Ontving in totaal: €192.500
Totaal	€250.000	€250.000	€500.000

Nadat de reservataire erfgenamen elk hun respectieve inkortingsvordering hebben uitgeoefend tegen Zita, merken Kenny en Kelly op dat hun stiefmoeder Veronique nooit enig recht heeft gehad op de banktegoeden. Hoewel iedereen te goeder trouw meende dat Veronique haar intestaat-vruchtgebruik kon uitoefenen op de banktegoeden, omdat er geen ontervend testament werd opgesteld, blijkt achteraf dat de wetgever hierover anders heeft geoordeeld in artikel 4.146, §2, 2° BW. Bijgevolg moeten Kenny en Kelly nog een vordering instellen tegen Veronique om de uitbetaling van de €2300 terug te draaien.

928. De wet legt in artikel 4.155 BW de volgorde vast waarin giften worden ingekort.²⁷¹³ Als echter blijkt dat giften buiten deel vatbaar zijn voor inkorting door de langstlevende echtgeno(o)t(e), geldt die volgorde niet onverkort. Zoals hoger reeds werd uiteengezet, moet bij de inkortingsvordering op grond van de concrete reserve immers geen rekening worden gehouden met artikel 4.155 BW.²⁷¹⁴ Voor de aanvullende inkortingsvorderingen op grond van de abstracte reserve moet de inkortingsvolgorde van artikel 4.155 BW wel gerespecteerd worden.

929. Hierbij moet wel goed in het oog gehouden worden dat er ‘recht op recht’ moet worden gerekend (zie hierover *supra*, randnummer 683). Bij de berekeningen inzake de reservebe-

2712 $€250.000 \times 23\% = €57.500$.

2713 Art. 4.155 BW. Zie hierover bv. E. VYNCKE, “Art. 4.155 BW – Volgorde van inkorting” in R. BARBAIX *et al.* (eds.), *Focus op nalatenschappen, schenkingen en testamenten*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2023, 204-205.

2714 In de hypothese bijvoorbeeld dat de gehuwde erflater de blote eigendom van de preferentiële goederen had weggeschonken, zal de inkortingsvordering op grond van de concrete reserve tegen een schenking worden uitgeoefend, terwijl de door de erflater vermaakte legaten ongemoeid gelaten worden (*supra*, voetnoot 2605).

scherming dient namelijk rekening gehouden te worden met de achterliggende rechten van volle eigendom, vruchtgebruik en blote eigendom. Dit houdt in dat een vordering tot inkorting vanwege de langstlevende echtgeno(o)t(e) enkel kan worden ingesteld tegen een gift, in zover en in de mate dat het een gift was van een goed in vruchtgebruik of in volle eigendom. Met andere woorden is de gekapitaliseerde waarde van giften nietszeggend als het gaat over de vraag of ze vatbaar zijn voor inkorting door de langstlevende echtgeno(o)t(e).

Stel dat de kinderloze Felix overlijdt en daarbij zijn 80-jarige echtgenote Charlotte nalaat, alsook zijn broer Simon. Tijdens zijn leven heeft hij aan een goed doel een kunstwerk van €600.000 geschonken (geïndexeerde waarde: €620.000). Aan zijn goede vriendin Zorah heeft hij vlak voor zijn overlijden zijn chalet in de Ardennen weggeschonken, met een waarde van €75.000 (geïndexeerde waarde: €75.000). Bij zijn overlijden laat Felix slechts €10.000 aan banktegoeden na uit zijn eigen vermogen. De gezinswoning is een eigen goed van Charlotte (er wordt abstractie gemaakt van het huisraad).

De rekenboedel heeft een omvang van €705.000 (€10.000 aan bestaande goederen + €695.000 aan schenkingen). De abstracte reserve van Charlotte betreft aldus het vruchtgebruik op de helft daarvan, ofwel op €352.500.

Charlotte kan haar intestaat-vruchtgebruik in natura uitoefenen op €10.000 (banktegoeden). Van haar abstracte reserve ontbreekt dus nog €342.500 in vruchtgebruik, dat Charlotte via een inkortingsvordering moet bekomen. Aangezien zij reeds 80 jaar oud is, wordt dit ontbrekende vruchtgebruik gekapitaliseerd aan 10%, ofwel €34.250 in volle eigendom.

Kan zij deze volledige inkortingsvergoeding op Zorah verhalen? Zorah ontving immers de meest recente schenking, met een waarde van €75.000. Als de volledige inkortingsvergoeding van €34.250 inderdaad door Zorah zou moeten worden gedragen, betekent dit echter dat hoewel zij een schenking van slechts €75.000 ontving, zij wel een vruchtgebruik met een omvang van €342.500 moet dragen.

Het lijkt mij daarentegen coherenter dat Zorah slechts gehouden kan zijn tot het betalen van een inkortingsvergoeding die het vruchtgebruik op €75.000 representeert, ofwel €7500, rekening houdend met de leeftijd van Charlotte. De overige €26.750 zal Charlotte moeten inkorten op de schenking aan het goede doel, aangezien er nog een manco van €267.500 aan reservatair vruchtgebruik is.

930. Met andere woorden kan een begiftigde dus maximaal gehouden zijn tot een inkortingsvergoeding op grond van de abstracte reserve in de mate waarin er een in natura-vrucht-

gebruik kan worden uitgeoefend op diens gift.²⁷¹⁵ De begiftigde kan immers ervoor kiezen om de inkortingsvordering *in natura* te voldoen,²⁷¹⁶ en dan is de inkorting sowieso daartoe beperkt.

In het bovenstaande voorbeeld kiest Zorah ervoor om de inkortingsvordering van Charlotte te voldoen in natura. Aangezien zij enkel de chalet bij schenking ontving van Felix, kan zij onmogelijk €342.500 in vruchtgebruik aanbieden aan Charlotte. Het enige wat zij Charlotte kan aanbieden ter voldoening van haar inkortingsvordering is het vruchtgebruik in natura op de chalet, ter waarde van €75.000 in vruchtgebruik (gekapitaliseerde waarde: €7500).

931. Wat gebeurt er als de langstlevende echtgeno(o)t(e) zelf een gift in volle eigendom ontving? In artikel 4.239, eerste lid BW wordt als principe geponeerd dat hij/zij daardoor diens intestaat-erfaanspraak niet verliest.²⁷¹⁷ De erflater heeft in een dergelijke feitenconstellatie niet de route van artikel 4.239, derde lid BW gekozen om de erfaanspraken van de langstlevende echtgeno(o)t(e) te beperken. Evenwel is het perfect mogelijk dat andere beschikkingen van de erflater tot een reserveschending leiden.²⁷¹⁸ In dat geval moet er volgens mij opnieuw 'recht op recht' gerekend worden om de inkortingsvordering van de langstlevende echtgeno(o)t(e) te begroten.²⁷¹⁹

Abdel laat bij zijn overlijden in 2024 zijn enig kind Aïcha na, en zijn 59-jarige echtgenote Belle. Met Belle huwde hij in 1987, en sindsdien woonde het echtpaar altijd samen. In 1990 had Abdel zijn vrouw Belle een geldsom geschonken, met een geïndexeerde waarde op datum van overlijden van €10.000. In zijn testament heeft Abdel zijn dochter als algemeen legataris aangesteld en heeft hij verduidelijkt dat hij daarmee Belle wenste te onterven.

2715 Delen dezelfde opvatting: A. DEMORTIER, "Le conjoint et le cohabitant légal survivants dans la liquidation-partage d'une succession", *RNB* 2021, (94) 119, nr. 26; C. DE WULF, "De toepassing in de notariële praktijk van het erfrechtelijk vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot – Onduidelijke en onredelijk complexe wetsbepalingen", *T.Nor.* 2021, afl. 5, (401) 411, nr. 30; F. LALIÈRE, "«J'accuse...!»: La réserve et la réduction réformées – Quand le législateur déplace l'insécurité juridique des donataires et des tiers vers les réservataires" in G. DE FOY, P. DE PAGE, F. LALIÈRE, S. PFEIFF, A.C. VAN GYSEL en V. WYART (eds.), *La liquidation des successions*, Limal, Anthemis, 2019, 78-79, voetnoot 159. *Contra*: F. TAINMONT, "Le conjoint et le cohabitant légal survivants" in C. AUGHUET (ed.), *Le notaire face aux réformes des régimes matrimoniaux et des successions*, Bruxelles, Larcier, 2018, 303, nr. 84.

2716 Art. 4.150, tweede lid BW (*infra*, randnummers 932 e.v.).

2717 M. VAN QUICKENBORNE, "Commentaar bij art. 1094 BW" in X (ed.), *Erfenissen, schenkingen en testamenten. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Mechelen, Kluwer, 1991, nr. I. Merk wel op dat artikel 4.239, eerste lid BW niet impliceert dat de langstlevende echtgeno(o)t(e) intestaat-vruchtgebruik kan uitoefenen op legaten die aan anderen in volle eigendom of in vruchtgebruik vermaakt zijn: art. 4.19, tweede lid BW. Het Hof van Cassatie heeft in dezelfde zin geoordeeld inzake artikel 4.239, tweede lid BW (samenloop tussen een langstlevende echtgeno(o)t(e) en neven en nichten van de erflater): Cass. 22 maart 2010, ECLI:BE:CASS:2010:ARR.20100322.6.

2718 Art. 4.147, §1-2 BW.

2719 *Supra*, randnummers 929 en 683. Dit houdt in dat voor de berekeningen inzake de reservebescherming rekening moet worden gehouden met de achterliggende rechten van volle eigendom, vruchtgebruik en blote eigendom. Ik meen dat enkel met gekapitaliseerde waarden moet worden gerekend in het specifieke geval waarin de erflater een beroep heeft gedaan op artikel 4.239, derde lid BW. Zie daarover *infra*, randnummers 940 e.v.